

Det var engang ei elv

Det var en gang ei elv som hette Sivilla. Den rant ut av sør-enden av Savalen og ned Sivildalen 700-800 meter og i Glomma ved Sivilhaugen. Oluf Rygh mener at navnet kan ha sammenheng med navnet Sivilr som et mulig navn på Savalen, men at dette er usikkert. En annen, Eivind Vågslid, mener at navnet kommer av Si-vella, en jamnt småfossende elv. I Oluf Ryghs «Norske Elvenavn» finner en mange illa navn som: Orvilla, Minilla m.fl. Vi finner også Sevilla i Singsås og Sevilla i Horg. Men han gir ingen nærmere forklaring på illa-navnene.

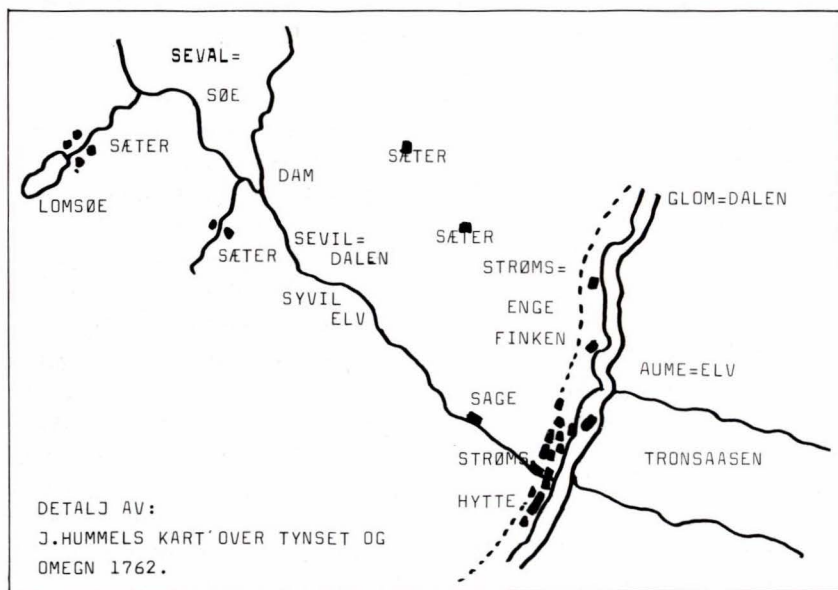
Med igangsettingen av Savalen Kraftverk i 1971, renner det ingen Sivilla ut fra Savalen. Elva er ført i kanal fra sjøen til kraftverket som ligger inne i fjellet ved Bergerønningen på nivå med Glomma. Den vesle vasskvetten kommer fra småbekker og skogsgrøfter. I tørre somre er elvefaret langt på vei tørt. Det er bare i vårløsningen elva minner om det den engang var.

Tar en en tur langs elva i dag, kan en med Hamsun si det er en vandring «På gjengrodde stier». De siste som ruslet langs elva var fiskere som søkte avkobling og ro mens de slengte etter feit, fin småaure. Elvas saga er slutt. Men det kan være av interesse å se på den betydning den har hatt for den vesle grenda frammed Tronfjellet og forsøke å ta vare på de minner som ennå finnes langs elva og som vitner om lengst svundne tider.

Strømmen er nørste grenda i Alvdal, og ligger midtveis mellom Alvdal og Tynset. Når den første busetting fant sted, er ikke lett å tidfeste, men ved den første skyldsetting i 1661 er Nordigarden og Framigarden nevnt og da som rydningsplasser. «Hans Kongelige Mayistet tilhørende». Det var naturlig at det var brukerne på disse gardene som først tok vasskrafta i

Sivilla til hjelp i strevet for tilværelsen. Så kring 1700-tallet var kvern og oppgangssag i sving i elva.

Men først da Strømshytta ble satt i drift i 1722 ble det fart i busettinga. Nye plasser ble ryddet og små laftehus reist på bygslet jord fra de gamle gardene. Det nevnes at i 1780 var det ni plassmenn som betalte bygselavgift til Framigarden. Det går klart fram at det er hyttedrifta og alt den førte med seg

varslet en ny tid og kom til å prege utviklingen i grenda i nesten hundre år.

En kan undres over grunnen til at det vart lagt ei smeltehytte akkurat i Sivilla når en vet at malmen skulle fraktes med hest og okser helt fra Fådalen og Rødalen. Men når en vet at elva kommer fra Savalen med årsikker vassføring, og at hytta ble reist 300-400 m fra Glomma og at den lå like ved allmannavegen som var hovedferdselsåra nordover til Trondheim dit kopperet skulle fraktes, så er vel dette forklaringen.

Nå ble ikke hyttedrifta av sa lang varighet. Alt i 1790 ble hytta nedlagt. Både Fådals- og Rødalsgruva ble ulønnsomme grunnet «ringe ertz» og led samme skjebne som så mange andre bergverk gjennom tidene. Men hyttedrifta hadde hatt sin misjon. Den hadde satt en utvikling i gang med nye muligheter og endrede levekår. Det ble liv og virksomhet. En ny folkegruppe kom inn i bygdesamfunnet. Med bergmannen kom et pust utenfra med andre seder og skikker. Det ble arbeide og penger og dermed muligheter for en raskere utvikling av jordbruket. Den store slagghaugen frammed elva ligger att som et synlig minne om denne tida. Navn som Hyttrøsta og Hyttbakken peker også tilbake til ei tid som var.

Mange, kanskje de fleste bergfolka, reiste sin vei til andre gruver, andre slo seg til og ryddet jord. Mange av de små plassene ble slått sammen, slik at det etter kvart ble brukbare gardar. Kolbrenning og kolkjøring til Røros-verket gav ei god attåttnæring i lange tider.

Med flere bruk, mange som ennå bærer navn etter sine opphavsmenn, som: Herdalsplass, Buchplass, Medøls plass, Fådalsmoen m.fl. ble det bygget flere dammer i Sivilla og reist kvernhus. Disse dammene fikk oftest navn etter bruket vi har: Halvorsdammen, Lykkjedammen, Jonsdammen, Fådalsdammen o.fl. Ut på 1800-tallet var det således 7 kverner i elva. Disse dammene ble tømret 2-3 m høye med dobbelt vegg slik at rommet mellom veggene som var 1 m eller så, ble fylt med stein. Sideveggene ble forankret i elvebredden og ofte forsterket med en mur av stein. Ei renne førte fra dammen og ned til vasshulet som drev kvenna. Vakkert og skånsomt ble de plassert uten skjemmende inngrep i naturen. Det står ennå att tre slike dammer i elva, men disse er av nyere dato, men de bygger på samme prinsipp og vitner om en høyt utviklet tømmermannskunst.

En kan, om en rusler langs elva, finne att tuftene etter disse gamle primitive, men så livsviktige hjelpemidler. De fleste er godt gjemt under mose og lyng, men en stokkende, en steinmur eller ei lita flate ved elvebredden forteller sitt om ei tid som var. Bare ei tuft finner en synbar med underste stokklaget helt. Et lager av fetvedkule, en kvernstein fann en også, og det er jo et gammelt ord som sier at den som leter den finner. På garden

Fådalsmoen har en Kvennbakken der det lå ei kvenn i gamle dager.

En kan gjøre seg mange tanker når en står på ei slik tuft om armod om glede alt ettersom kornet som skulle foredles var godt, dårlig eller det var bork som skulle fylle skinnsekkene. Men det vil føre for langt å komme inn på dette i denne omgang.

Foruten kvennhaus ble det også reist oppgangssager i Sivilla. Den første var ved Halvorsdammen og kom trolig i drift sist på 1600-tallet og var sikkert litt av en revolusjon, som gjorde det mulig å skjære bord til husbruk, mot tidligere å kløyve stokken ved hjelp av øks og kiler. En fikk på den måten bedre utnytting av stokken for ikke å snakke om det møysommelige slitet en ble frigjort fra. Med tiden kom det opp fire slike oppgangssager i elva. Den siste ble revet i 1918 og var da omgjort til sirkelsag og hadde nok da vært ute av drift i lange tider. Navn som Sagbekken og Sagrøsta viser tilbake til denne tida.

Da jernbanen kom for vel 100 år siden, ble det etterhvert mindre aktuelt å drive disse da etter måten gammeldagse måter å utnytte vasskrafta på. De hadde hatt sin misjon og en ny tid sto for døren og banket på. Industri/fabrikkdrift hadde forlengst gjort sitt inntog i landet vårt, og dermed krav om en mere rasjonell utnytting av vasskrafta i Sivilla. Fram mot århundreskiftet ble det reist små industribygg ved de gamle dammene. Det kom opp snekkerfabrikk, sagbruk og høvleri, ullspinneri og fargereri, garveri og i 1912 kom det første elektrisitetsverk bygget av Andreas Storstrøm og med strøm herfra reiste han mølle hjemme på garden sin. Etter som tiden gikk, kom det opp tre kraftverk til i elva, slik at fram til elva ble borte var det fire kraftverk som var i drift. Noen av disse bedrifter ble flyttet til mer sentrale steder i og med kraftutbyggingen, andre er etterhvert nedlagt av andre grunner. Det er således bare tuftene igjen også etter denne tiden fra livet langs elva.

Alle disse tuftene har sin historie om menneskene som sto bak og var nybrottsmenn på sin måte. Disse må en komme tilbake til. Det synes å være av interesse å kartlegge tuftene og samle mest mulig opplysninger om denne delen av grendefolket si historie.